

ปัจจัยที่มีผลต่อโอกาสในการแสดงบทบาทคาดหวังของผู้สูงอายุ
ในครอบครัว : ศึกษากรณีเขตอำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก

นางสุภาพร ขำช้าง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ ภาควิชาศึกษาศาสตร์และมานุษยวิทยา

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2543

ISBN 974-346-183-3

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ๑ (ค.ศ.) 2546

๕ 1๙๖๓ ๗๕ 1๗

FACTORS AFFECTING THE OPPORTUNITIES TO PLAY EXPECTED ROLES
OF ELDERS : A CASE STUDY OF WATBOT DISTRICT
PHITSANULOK PROVINCE

Mrs. Supaporn Kumchang

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of th Requirements
for the Degree of Master of Art in Sociology
Department of Sociology and Anthropology
Faculty of Political Science
Chulalongkorn University
Academic Year 2000
ISBN 974-346-183-3

หัวข้อวิทยานิพนธ์   ปัจจัยที่มีผลต่อโอกาสในการแสดงบทบาทคาดหวังของผู้สูงอายุ
ในครอบครัว : ศึกษากรณีเขตอำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก

โดย   นางสาวพร จำซ่าง

ภาควิชา   สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

อาจารย์ที่ปรึกษา   ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุภาวดี มิตรสมหวัง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

.....คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ไชววัฒน์ คำชู)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ)

.....กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุภาวดี มิตรสมหวัง)

.....กรรมการ
(อาจารย์ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย)

นางสุภาพร ขำช้าง : ปัจจัยที่มีผลต่อโอกาสในการแสดงบทบาทคาดหวังของผู้สูงอายุในครอบครัว : ศึกษากรณีเขตอำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก (FACTORS AFFECTING THE OPPORTUNITIES TO PLAY EXPECTED ROLES OF ELDER: A CASE STUDY OF WATBOT DISTRICT PHITSANULOK PROVINCE) อาจารย์ที่ปรึกษา : ผศ. ดร. สุภาวดี มิตรสมหวัง ; 124 หน้า. ISBN 974-346-183-3.

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา โอกาสในการแสดงบทบาทคาดหวังของผู้สูงอายุและปัจจัยที่มีอิทธิพลในการแสดงบทบาทคาดหวังของผู้สูงอายุในครอบครัว โดยเก็บรวบรวมข้อมูลและประเมินผลอย่างเป็นระบบ จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุแบบเจาะลึก ในเขตอำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 347 คน ซึ่งการสัมภาษณ์ผู้วิจัยใช้วิธีในการสัมภาษณ์แบบสอบถามผู้สูงอายุด้วยตนเอง การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาประมวลผล วิเคราะห์ผลด้วยวิธีการทางสถิติ โดยใช้โปรแกรม SPSS/PC สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ไควสแควร์ พีและครามอร์วี เพื่อทดสอบด้วยค่าความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุได้แสดงบทบาทในด้านการอบรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัว การให้คำปรึกษาแนะนำสมาชิกในครอบครัว และการแบ่งเบาภาระในครอบครัว ในระดับค่อนข้างสูง และพบว่าผู้สูงอายุ ได้แสดงบทบาทคาดหวังในครอบครัว ในระดับต่ำ ในเรื่องเกี่ยวกับการว่ากล่าวตักเตือน เมื่อเขยหรือสะใภ้ ประพศิตคนนอกกลุ่มนอกรทาง ซึ่งมีค่าร้อยละ 55.6 การให้คำปรึกษาแนะนำเรื่องความขัดแย้งในครอบครัวแก่บุตร สะใภ้ และเขย ซึ่งมีค่าร้อยละ 58.8 และในด้านการทำงานเพื่อหารายได้มาช่วยเหลือครอบครัว ซึ่งมีค่าร้อยละ 54.2

พบว่า ปัจจัยที่มีผลทำให้การแสดงบทบาทคาดหวังของผู้สูงอายุในครอบครัว ในระดับสูงได้แก่ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา อายุ และสุขภาพ ซึ่งมีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ต่ำกว่า 0.05 และปัจจัยที่ทำให้การแสดงบทบาทคาดหวังของผู้สูงอายุในครอบครัว ในระดับต่ำ ได้แก่ปัจจัยด้านฐานะทางเศรษฐกิจ บุคลิกภาพส่วนบุคคล และตำแหน่งทางสังคม ซึ่งมีค่านัยสำคัญทางสถิติที่สูงกว่า 0.05

ภาควิชา.....สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา.....ลายมือชื่อนิติศ.....
สาขาวิชา.....สังคมวิทยา.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา.....2543.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

SUPAPORN KUMCHANG : FACTORS AFFECTING ELDERS' OPPORTUNITY TO PLAY EXPECTED ROLES IN THE FAMILY : A CASE STUDY OF WATBOT DISTRICT, PHI SANULOK PROVINCE.
THESIS ADVISOR : ADSSIST. PROF. SUPAVADEE MITRSOMWANG, Ph.D. 124 pp.
ISBN 974-346-183-3

The objective of this research is to study elders' expected rules in the family and to examine main factors that influence their opportunity to play such expected rules. The data gathering and analysis were systematically conducted through the in-depth interviews of 347 samples elders at Watbot District, Phisanulok Province , using SPSS/PC program and statistical methods such as frequency, percentage, Chi-square, Phi and Cramer's rule, with the level of statistical significance at 0.05.

The research found that elders' expected roles in educating the family members, in giving them advice and recommendations and in sharing the responsibility in the family tended to be played at a high level. On the other hand, it was found that the roles which were played by elders at a low level were their expected roles in reprimanding their sons or daughters in law who behad wrongly (55.6%), in giving advice and recommendations to their children, daughters or sons in law regarding conflicts in the family (58.8%), and in working for incomes to support the family (54.2%).

It was also found that the factors strongly affecting elders' opportunity to play expected roles in the family were marital status, educational level, age and health condition, at the statistically significant level below 0.05, and that the factors affecting elders' opportunity to play expected roles at a low level or at the statistically significant level above 0.05 were their economic status, personality and position in the society.

Department.....Sociology and Anthropology.....Student's signature.....*Supaporn Kumchany*
Field of study...Sociology.....Advisor's signature.....*Supavadee Mitrsoomy*
Academic year.....2000.....Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อโอกาสในการแสดงบทบาทคาดหวังของผู้สูงอายุในครอบครัว” สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาและความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากบุคคลหลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุภาวดี มิตรสมหวัง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำ ตรวจสอบ แก้ไขบกพร่องอย่างละเอียดอันส่งผลให้เกิดประโยชน์แก่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณยิ่ง นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอย่างสูงต่อคณะกรรมการวิทยานิพนธ์ คือ รองศาสตราจารย์ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ และ อาจารย์จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย ที่ได้กรุณาให้เกียรติเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และได้เสียสละเวลาให้คำปรึกษาแนะนำอันเป็นประโยชน์ยิ่ง

ท้ายที่สุดนี้ คุณค่า และประโยชน์จากการวิจัยในวิทยานิพนธ์นี้ ขอมอบให้คณาจารย์ที่อบรมสั่งสอน ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้แก่ผู้วิจัย และขอขอบคุณผู้ที่มีส่วนช่วยเหลือสนับสนุน และให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

สุภาพร จำช้าง

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฉ

บทที่

1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.3 ขอบเขตการวิจัย.....	3
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4

2 แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดการจัดระเบียบทางสังคม.....	5
2.2 ทฤษฎีบทบาท.....	13
2.3 บทบาทที่สำคัญในการจัดระเบียบทางสังคม.....	17
2.4 บทบาทในฐานะเป็นกลไกทางสังคม.....	23
2.5 บทบาทที่คาดหวังของผู้สูงอายุ.....	25
2.6 บทบาทที่แสดงจริงของผู้สูงอายุในอดีต.....	28
2.7 บทบาทที่แสดงจริงของผู้สูงอายุในปัจจุบัน.....	31
2.8 ปัจจัยที่มีผลต่อโอกาสแสดงบทบาทคาดหวัง.....	35
2.9 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	43
2.10 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	47
2.11 สมมติฐานในการวิจัย.....	49
2.12 นิยามศัพท์การวิจัย.....	50

สารบัญ (ต่อ)

3	ระเบียบวิธีวิจัย	
3.1	รูปแบบการวิจัย.....	52
3.2	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	52
3.3	วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	53
3.4	การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	55
3.5	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	56
3.6	สถิติที่ใช้ในการวิจัย.....	56
4	ผลการศึกษา	
4.1	ลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุ.....	58
4.2	การแสดงผลบัพทาค้านการอบรมสั่งสอน.....	74
4.3	พิสูจน์สมมติฐาน.....	78
5	บทสรุป	
5.1	สรุปผลการวิจัย.....	95
5.2	ปัญหาที่พบในการวิจัย.....	97
5.3	ข้อเสนอแนะทางปฏิบัติ.....	97
5.4	ข้อเสนอแนะทางวิชาการ.....	99
	รายการอ้างอิง.....	100
	ภาคผนวก	
	ภาคผนวก ก.....	108
	ภาคผนวก ข.....	116
	ประวัติผู้วิจัย.....	124

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่

1. ตารางแสดงค่าร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามเพศ.....	59
2. ตารางแสดงค่าร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามอายุ.....	59
3. ตารางแสดงค่าร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามการนับถือศาสนา.....	60
4. ตารางแสดงค่าร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามสถานภาพการสมรส.....	60
5. ตารางแสดงค่าร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามอาชีพ.....	61
6. ตารางแสดงค่าร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามรายได้.....	62
7. ตารางแสดงค่าร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามแหล่งที่มาของรายได้.....	63
8. ตารางแสดงค่าร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามความเพียงพอของรายได้ ในการดำรงชีพ.....	63
9. ตารางแสดงค่าร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามระดับการศึกษา.....	64
10. ตารางแสดงค่าร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามการมีปัญหาสุขภาพร่างกาย.....	64
11. ตารางแสดงค่าร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามการเจ็บป่วย.....	65
12. ตารางแสดงค่าร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามระดับความรุนแรงของ อาการเจ็บป่วย.....	65
13. ตารางแสดงค่าร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามสาเหตุที่เข้ารับการรักษาตัว ในโรงพยาบาล.....	66
14. ตารางแสดงค่าร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามระยะเวลาการรักษาตัว ในโรงพยาบาล.....	67
15. ตารางแสดงค่าร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามชนิดของปัญหาสุขภาพ.....	68
16. ตารางแสดงค่าร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามการทำกิจกรรมด้านต่าง ๆ.....	70
17. ตารางแสดงค่าร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามบุคลิกภาพ (จำแนกเป็นรายข้อคำถามทั้ง 9 ข้อ).....	71

สารบัญตาราง (ต่อ)

หน้า

ตารางที่

18. ตารางแสดงคำร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามการเป็นสมาชิกของ กลุ่มหรือองค์กร	73
19. ตารางแสดงคำร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามประเภทของกลุ่มหรือ องค์กรที่เป็นสมาชิก	74
20. ตารางแสดงคำร้อยละของผู้สูงอายุในการแสดงบทบาทด้านการอบรมสั่งสอน (จำแนกเป็นรายข้อคำถามทั้ง 6 ข้อ)	75
21. ตารางแสดงคำร้อยละของผู้สูงอายุในการแสดงบทบาทด้านการให้คำปรึกษาแนะนำ (จำแนกเป็นรายข้อคำถามทั้ง 6 ข้อ)	76
22. ตารางแสดงคำร้อยละของผู้สูงอายุในการแสดงบทบาทด้านการแบ่งเบา ภาระครอบครัว (จำแนกเป็นรายข้อคำถามทั้ง 6 ข้อ)	77
23. ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการสมรสกับการแสดงบทบาท ด้านการอบรมสั่งสอนของผู้สูงอายุ	79
24. ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการแสดงบทบาท ด้านการอบรมสั่งสอนของผู้สูงอายุ	80
25. ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพกับการแสดงบทบาท ด้านการอบรมสั่งสอนของผู้สูงอายุ	81
26. ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการสมรสกับการแสดงบทบาท ด้านการให้คำปรึกษาแนะนำของผู้สูงอายุ	82
27. ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างฐานะทางเศรษฐกิจกับการแสดงบทบาท ด้านการให้คำปรึกษาแนะนำของผู้สูงอายุ	83

สารบัญตาราง (ต่อ)

หน้า

ตารางที่

28. ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการแสดงบทบาท ด้านการให้คำปรึกษาแนะนำของผู้สูงอายุ.....	84
29. ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการมีตำแหน่งทางสังคมกับการแสดงบทบาท ด้านการให้คำปรึกษาแนะนำของผู้สูงอายุ.....	85
30. ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับการแสดงบทบาทด้านการแบ่งเบา ภาระครอบครัวของผู้สูงอายุ.....	86
31. ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพกับการแสดงบทบาทด้านการแบ่งเบา ภาระครอบครัวของผู้สูงอายุ.....	87
32. ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพการสมรสกับการแสดงบทบาท ด้านการแบ่งเบาภาระครอบครัวของผู้สูงอายุ.....	88
33. ตารางแสดงผลสรุปสมมติฐานที่ตั้งไว้.....	94

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่

1 แผนภูมิสรุปรูปทฤษฎีบทบาท.....	16
2 แผนภูมิกรอบแนวความคิดในการวิจัย.....	47